

ELKARRIZKETA

tx.

“Kamifiazpi” Jaunari.

Agur:

“JAKIN”-en 19-garren zenbakian Baiona'ko erabakiei buruz egiten dituzun oharrei, erantzun bat eman nahiko nieke. Nihaur bainintzan Bilzar hartako zuzendaria.

Euskeraren arlian sakonki aztertu behar dira gure esanak; eta xede hori gidaritzat harturik, eman genituen Baiona'ko erabakiak. Laffitte jaun kalonjea izan genuen buru, eta eztabaidak mailla gora batean egin ziran. Pozgarri benetan. Bestela, “Kamifiazpi” maite hori, euskalzaleok beti farragarri geldituko gera, eta euskeraren egoerak zinki eta gogorki jokatzea eskatzen du.

Ba dago besterik. Euskeraren gora-beherak (beharrik) gu baiño lehenago ere aztertuak izan dira. Euskerari buruz iritziak arinki emateak, lehenagoko lanak ezagutzen ez dirala erakusten du. Eta hori ez da jo-

kabide zifiekkoa. Nork esango luke gaur, esate baterako, ez duela uste Lurra borobilla danik?...

Euskerari buruz, hortara, ba ditugu euskalzaile xuxen batzuk. Eta nik gaur, hiru haundienen iritzia aipatuko ditut hartutako erabakien alde.

Hau diozu zuk:

"Or emon daben legeetatik bat nire ustez oker dago: konsonantean amaitzen diran itzen araura deklinazioa artu biar dabela diptongoz amaitzen diran itzak... "Gaueko" itzaz esaten dana egia da. Baiña exepziño bat da ori; ta exepziñoakgaitik erderaz zer esaten dan danok dakigu... Diptongo berean amaitzen diran itzak ez dabe orrela deklinaziñorik artzen, bokalean amaitzen diranean deklinazioa baiño"...

Entzun dezagun Azkue-ren iritzia:

"471. LEY DECIMASEXTA.—La segunda vocal de los diptongos ai, ei, oi, au, eu; se considera por lo general como consonante para los efectos de la epéntesis vocálica; es decir, vocablos como mai, mesa, dei, llamamiento, loi, lodo, gau, noche... (y hay muy pocos más que se puedan citar) están comprendidos en las leyes 5, 6, etc. hasta la 12 inclusive" (leyes para los vocablos terminados en consonante).

("Morfología Vasca"; Azkue, 249-gn. horrialdean")

Iritzi berbera ematen du Laffitte'k ere:

“2—Les mots terminés par ai, ei, oi, ui, au, eu, ou et u sont en réalité des semi-consonnes. Ex.: zelaiean, dans la Plaine”.

“Grammaire Basque”. Laffitte, 57-gn. horr.).

Bai batak eta bai bestea, halere, zenbait tokitan “e” hori gabe entzun ditezkeala ohar-arazten dute. Baiña “estao” entzun arren, “estado” idazten da...

* * *

Bigarren puntu batean ez zaude ados hango erabakiei buruz: “H”-ari buruz. Eta hau diozu:

“Izki ori jatorriz euskalduna da ala frantzeskeri bat? Erantzuna emon leiken añako jakintsuak ba dagoela euskal barrutian uste dogu”.

Erantzuna, halere, behin eta berriz emana izan da.

Orain dala lau urte Mitxelena'k 454 horrialdetako liburu eder bat argitaratu du: “Fonética Histórica Vasca”, Donostian inprimatua. “H”-ari buruz 203 gn.etik 225gn.era mintza da. Benetan “H”-aren hauzia garbi ikusi nahi duen euskalzaleak, horrialde horiek irakurtzea dauka.

Hunela dio:

“Se diría, en resumen, que H, un día común a todas las variedades de la lengua, se ha conservado hasta bastante tarde en la parte occidental del País (Alava, Rioja, Vizcaya); sin embargo, a pesar de algunas grafías de RS (Refranes y Sentencias) y otros textos vizcaínos antiguos como también de Lan. (Lan-ducci) no debía existir ya en el siglo XVI”.

(205-gn. horr.) Mitxelena-k.

Oraindik ere "H"-aren aztarna asko dago hegoaldeko euskalkietan. Liburu hortan berean ikus ditezke batzuk (ikus 83 gn. horrialdea).

Azkue'k berak, "H"-aren oso adiskide izan ez arren, hau dio bere Hiztegian:

"Lo que llevamos expuesto debe convencernos de que la H no es extraña a nuestra lengua, como se pudiera creer a juzgar por los límites a que está reducida su influencia. Para convencernos aun más de ello, quede establecido que antiguamente debieron valerse de ella todos los vascos".

(Diccionario, 373-gn. horr.) Azkue-k

Gauza batek atzera gaitzake, edo hoz (eta Baiona'n kontuan hartu zan): ez dugula euskalzalea BILDURTU behar, ez baitaki askotan "H" horiek non diran. Baiña nere iritziz (eta Baiona'ko biltzarkideen iritziz ere):

Euskeraren batasunak "H" batzuk bederen onartzera behartzen gaitu: bai antziñako Literaturari diogun errespetuz, eta bai Iparraldeko euskaldunek merezi dutenaz.

Tx.-k.

Españeraz ez dago horrelako arrazoifnik: eta halere "hombre" idazten duzu dudarik gabe... Iparraldeko euskaldunek, ordea, "handia" esaten dute, adibidez, eta ez "andia". "H" hori gor ez diran guziek entzuten dute. "Hombre"-rena aldiz nehor ez aspaldi huntan, eta nehun.

Besterik gabe gaurkoz, beti onez har itzatzu adiskide eta lankide gisara eman dizudan erantzun hau.

Agur t'erdi.